

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA DIQQATNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Maxkamova Mastura Baxromjon qizi

Qo'qon Universiteti Ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalar uchun diqqatni jamlash qobiliyati muhim ahamiyatga ega. Bu o'qish, yozish, matematikaning asosiy tushunchalarini o'rganish, ijtimoiylashish va mustaqil bo'lish uchun zarurdir.

Kalit so'zlar: O'qish faoliyati, vaqtni belgilash, vizual materiallar, qiziqarli hikoyalar, muzey yoki tabiat sayohatlari, musiqa, yaratilish faoliyati, jamoaviy faoliyat, savollar berish, xotira o'yinlari.

Kichik maktab yoshidagi bolalar uchun diqqatni rivojlantirish juda muhim, chunki bu davrda ularning kognitiv va emotsional rivojlanishi uchun asosiy poydevor yaratiladi. Ushbu maqolada, bolalarning diqqatini oshirish va ularni o'qish, o'rganish jarayonlariga faol jalb etish uchun samarali usullarni ko'rib chiqamiz. Yoshlikda diqqatni rivojlantirish usullari, nafaqat akademik muvaffaqiyatga, balki ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarni shakllantirishga ham yordam beradi. Keling, ushbu muhim jarayonni qanday qilib yanada samarali qilishimiz mumkinligini o'rganamiz. Kichik maktab yoshidagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri, unda o'ziga xos ehtiyojlarning mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyatiga ko'ra, faqat muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qaratilmay, balki o'quvchilik istagini aks ettirishdan ham iboratdir. Shu ehtiyojlar asosida bolaning o'z portfeliga, shaxsiy o'quv qurollariga, dars tayyorlash stoliga, kitob qo'yish javoniga ega bo'lish, kattalardek har kuni maktabga borish istagi yotadi. Ana shu ehtiyoj bola shaxsining shakllanishida, shuningdek uning ijtimoiylashuvida katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Kichik maktab yoshidagi bolalarning asosiy faoliyati o'qish hisoblanadi. Bolaning maktabga borishi, uning psixologik rivojlanishi va xulq-atvoridagi o'rni nihoyatda katta. Bu davrda axloqiy hatti-harakat qoidalari o'zlashtiriladi, shaxsning ijtimoiy yo'nalishi tarkib topa boshlaydi. Ushbu sifatlarning shakllanishi bolada bilish jarayonlarining faolligi bilan bog'liqdir. Masalan, kichik maktab yoshidagi bolalar idrokining o'tkirligi, sofligi bilan farq qiladilar. Shu yoshdagi o'quvchilar diqqatining asosiy xususiyatlari ixtiyoriy zaifligidadir. Bu yoshda diqqatni iroda kuchi bilan moslash va uni boshqarish imkoniyati cheklangan bo'ladi. Maktab ta'limiga tayyorlanayotgan bolada diqqat nisbatan uzoq muddatli va shartli barqaror bo'ladi. Bola diqqatining xususiyatlari rolli va syujetli o'yinlarda, rasm chizish va qurish-yasash mashg'ulotlarida, loy hamda plastilindan o'yinchoqlar tayyorlashda, o'zgarlar nutqini idrok qilish va tushunishda, matematik amallarni yechishda, hikoya tinglash va tuzishda ko'rinadi. Bola o'z diqqatini muayyan obyektga yo'naltirish, to'plash, taqsimlash bo'yicha ma'lum darajada ko'nikmaga ega bo'lib, o'z diqqatini boshqarish va kerakli paytda to'plashga intiladi.

O'yinlar orqali diqqatni rivojlantirish juda samarali va qiziqarli usul. Quyidagi o'yinlar diqqatni yaxshilashda yordam berishi mumkin:

1. Qizil va yashil kartochkalar: Bir vaqtning o'zida qizil va yashil kartochkalarni ko'rsatib, qaysi rangga e'tibor berish kerakligini aytish. Tez-tez ranglarni almashtirib turish.

2. Yod olish o'yinlari: Bir qator obyektlar yoki so'zlarni eslab qolish. Har safar yangi obyektlar qo'shilganda, eski obyektlarni eslashni davom ettirish.

3. Jadval o'yinlari: 3x3 yoki 4x4 kvadratlarda raqamlar joylashtiriladi. Bolalar raqamlarni eslab qolishi va so'ngra ularni qayta joylashtirishi kerak.

4. Dastlabki harflar: Bolalar berilgan mavzuda har bir obyektning dastlabki harfini eslab qolishi kerak. Masalan, mevalar: olma (O), banan (B), gilos (G) va hokazo.

5. Tugma bosish o'yini: Bir kishi belgilangan vaqtda turli rangli tugmachalarni bosadi va boshqa o'yinchilar bu tugmachalarni kuzatishi kerak. Kim eng tez va to'g'ri bosadi, o'sha g'olib.

6. Qiziqarli faktlar: Har bir o'quvchi navbat bilan bir qiziqarli fakt aytadi. O'yin davomida barcha faktlarni eslab qolish va so'ngra qayta takrorlash.

Bunday o'yinlar nafaqat diqqatni rivojlantiradi, balki ijtimoiy ko'nikmalarni ham oshiradi. O'yin davomida qiziqarli va qiyin vazifalar qo'yish diqqatni yanada kuchaytiradi. Kichik maktab yoshidagi bolalar uchun o'yin - bu dunyoni anglash, bilimlarni o'zlashtirish va ijtimoiylashishning tabiiy usulidir. O'yin orqali o'rganish usuli bolalarning qiziqishini o'stirish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish va bilim olish jarayonini yanada qulay va samarali qilishga yordam beradi. Bolalar uchun o'ynash tabiiy va yoqimlidir. O'yin orqali o'rganish ularni o'qishga bo'lgan qiziqishini va motivatsiyasini oshiradi. O'yin bolalarni o'zlashtirish jarayoniga faol ishtirok etishga va yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishga undaydi. O'yin bolaning ijodiy fikrlash, muammolarni hal qilish va g'oyalarni rivojlantirish qobiliyatini rivojlantiradi, bolalarga boshqalar bilan hamkorlik qilish, o'zaro munosabatda bo'lish va o'yin qoidalariga rioya qilishni o'rganishga yordam beradi. Puzzle yig'ish bolaning mayda motor qobiliyatlarini, fazoviy fikrlashini, diqqatini jamlashini, sabr-toqatli bo'lishini va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Puzzle yig'ishni matematika, tilni o'rganish va san'at darslarida ishlatish mumkin. Masalan, raqamli puzzle yig'ish bolaning raqamlar bilan tanishishga yordam beradi. Puzzlelar turli xil materiallardan va shakllardan iborat bo'lishi mumkin. Bolaning yoshiga, qobiliyatiga va qiziqishiga mos puzzlelarni tanlang. Mozaika yig'ish bolaning qo'l harakatlarini muvofiqlashtirish, fazoviy fikrlash, ranglarni ajratish, ijodiy fikrlash va tasavvurini rivojlantiradi. Puzzle va mozaika yig'ish bolaning muammo hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

- Bolaning diqqatini jamlashini o'stirish uchun puzzle yig'ish va mozaika yaratishni o'yin sifatida qarashga undang.

- Bolani muvaffaqiyatlarini e'tirof etish va rag'batlantirish uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi.

- Puzzle va mozaika yig'ish kichik maktab yoshidagi bolalar uchun o'rganishning samarali va qiziqarli usuli hisoblanadi. Bu o'yinlar bolaning ijodini, fikrlash qobiliyatini, qo'l harakatlarini muvofiqlashtirishini va boshqa ko'plab qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Kichik maktab yoshi bolalarining diqqatini shakllantirish usullari muhim ahamiyatga ega. Bu yoshda bolalarning o'z e'tiborlarini jamlash qobiliyatini rivojlantirish juda zarur. Quyida diqqatni shakllantirishga yordam beradigan bir nechta usullarni keltiraman:

- Bolalar o'yin orqali ko'proq o'rganadilar. Ularning diqqatini jalb etadigan o'yinlar, masalan, «Topishmoqlar» yoki «Nima o'zgaradi?» kabi o'yinlar, bolalar diqqatini shakllantirishda foydali bo'lishi mumkin.

- Bolalar uchun qiziqarli va turli xil faoliyatlar, masalan, rasm chizish, qo'l san'atlari yoki kichik tajribalar, diqqatni oshirishda yordam beradi. Bu faoliyatlar bolalarning ijodkorligini va diqqatini bir joyga jamlashini ta'minlaydi.

- Bolalar ko'proq vizual va ovozli materiallarga e'tibor berishadi. Rasmi kitoblar, multfilmlar yoki ta'limiy videolar orqali ularning diqqatini jalb qilish mumkin.

- Bolalarga muntazam ravishda qisqa mashqlar va faoliyatlar berish diqqatni rivojlantirishda yordam beradi. Masalan, har kuni bir necha daqiqa davomida diqqatni jamlashga yo'naltirilgan mashqlarni bajarish.

- Bolalarga qisqa vaqt ichida biror narsaga diqqatini qaratishga imkon beradigan mashqlar, masalan, bir daqiqa davomida biror rasmni ko'rib chiqish va keyin uni eslab qolish.

- Bolalarni bir-bir bilan hamkorlikda ishlashga rag'batlantirish, masalan, kichik guruhlarda o'yinlar o'ynash yoki birgalikda loyihalar ustida ishlash, diqqat va e'tiborini yanada rivojlantiradi.

- Bolalar uchun qulay va sokin muhit yaratish, shovqinlardan va chalg'ituvchi omillardan qochish diqqatni jamlashga yordam beradi. Maktab yoki uyda maxsus diqqat uchun joy tayyorlash mumkin.

- Turli xil ta'lim uslublarini qo'llash, masalan, musiqiy, harakatli yoki hissiy faoliyatlar orqali, bolalarning diqqatini saqlashda yordam beradi.

Ushbu usullarni amalda qo'llash orqali kichik maktab yoshi bolalarining diqqatini rivojlantirish va shakllantirish mumkin. Har bir bola o'ziga xosdir, shuning uchun har bir usulni individual tarzda moslashtirish ham muhimdir. Kichik maktab yoshi bolalarining diqqatini shakllantirish usullari ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega, chunki diqqat, bolalarning o'qish va o'rganish jarayonlarida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi. Ushbu yoshdagi bolalar, odatda, tez-tez diqqatlarini yo'qotishi mumkin, shuning uchun o'qituvchilar va ota-onalar ularni diqqatini rivojlantirish uchun samarali usullarni qo'llashlari zarur. O'yinlar, interaktiv mashg'ulotlar va kreativ faoliyatlar orqali bolalarning diqqatini jalb qilish mumkin. Masalan, rang-barang materiallar yoki ta'limiy o'yinlar yordamida o'qitish, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Bolalarning diqqatini uzoq vaqt davomida saqlab turish qiyin, shuning uchun mashg'ulotlarni qisqa, ammo samarali qilib rejalashtirish muhimdir. 10-15 daqiqalik sessiyalar orqali ma'lumotlarni tezda va samarali o'zlashtirish mumkin. Bolalarni bir-biri bilan muomala qilishga undash, guruh ishlarini tashkil etish orqali ularning diqqatini shakllantirish mumkin. Bu, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham yordam beradi. O'qitish jarayoniga real hayotiy tajribalar kiritish, masalan, tabiiy sayohatlar yoki muzeylarga ekskursiyalar, bolalarning qiziqishini oshiradi va diqqatlarini yanada kuchaytiradi. Bolalarga maqsadli ravishda diqqatni jamlashni o'rgatish. Misol uchun, muayyan bir vazifaga e'tibor berishni, ko'z bilan kuzatishni yoki eshitishni talab qiluvchi mashqlar bajarish. Bolalarni o'z faoliyatlarini baholashga undash, o'zlarini qanday his qilayotganliklarini tushunishga yordam beradi va diqqatni yanada kuchaytiradi. Kichik maktab yoshi bolalarining diqqatini shakllantirish usullari nafaqat ta'lim jarayonini osonlashtiradi, balki bolalarning umumiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchilar va ota-onalar bunday usullarni o'z faoliyatlarida qo'llab, bolalarining muvaffaqiyatli o'sishini ta'minlashlari mumkin.

Diqqatni shakllantirish ta'lim jarayonida juda muhim rol o'ynaydi. Bu usullar orqali bolalar:

- Diqqatni shakllantirish orqali bolalar o'z-o'zini boshqarishni o'rganadilar.
- Diqqatni to'plash orqali yangi bilimlarni osonroq o'zlashtiradilar.
- Qiziqarli usullar bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi, bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun muhimdir.

Kichik maktab yoshi bolalarining diqqatini shakllantirish, ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Bu, o'z navbatida, bolalarning o'z-o'zini rivojlantirishiga yordam beradi. Bolalar diqqatini rivojlantirishda oilaning ro'li juda muhimdir. Oila, bolalar uchun birinchi va eng asosiy ta'lim muassasasi hisoblanadi. Bu yerda bolalar asosiy qadriyatlarni, axloqiy me'yorlarni va o'zaro munosabatlarni o'rganadilar. Oila, bolalar uchun diqqatni jalb qiluvchi va rivojlantiruvchi muhit yaratishi lozim. Kitoblar, o'yinlar va boshqa ta'lim vositalarini taqdim etish, bolalarning qiziqishini oshiradi. Bolalarning qiziqishlariga mos faoliyatlar bilan shug'ullanish, diqqatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Oila bolalar bilan birga o'yinlar o'ynash, ekskursiyalar qilish yoki san'at bilan shug'ullanish orqali ularning diqqatini jalb qilish mumkin. Oila a'zolari orasida fikr almashish, bolalarning o'z fikrlarini bildirishga yordam beradi. Bu jarayon, diqqat va fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Bolalar o'zlarini erkin his qilishi va qobiliyatlarini sinab ko'rishi uchun ota-onalar ularni qo'llab-quvvatlashlari muhim. O'zaro hurmat va samimiyat bolalarning diqqatini yanada kuchaytiradi. Oila ichidagi sog'lom muloqot, bolalar diqqatini rivojlantirishda asosiy rol o'ynaydi. Ota-onalar, bolalari bilan muloqotda ularni diqqat bilan tinglashlari va fikrlarini inobatga olishlari kerak. Bolalar diqqatini rivojlantirishda oilaning ro'li juda katta. Oila, bolalarga yaxshi ta'lim va rivojlanish imkoniyatlari yaratishi, ularga qiziqarli va ta'sirli muhit taqdim etishi lozim. O'zaro hurmat va muloqot orqali, bolalar o'zlarini o'rganish va rivojlanish jarayonida erkin his qiladilar.

Kichik maktab yoshidagi bolalar diqqatini rivojlantirish, ularning o'qish va o'rganish jarayonida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun muhimdir. Diqqatni rivojlantirish uchun o'yinlar, qiziqarli faoliyatlar va muayyan mashqlarni kiritish zarur. Shuningdek, bolalarning diqqatini jalb qilish uchun muhitni qulay va qiziqarli qilish lozim. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalar bilan o'zaro aloqani kuchaytirib, ularga individual yondashuvni ta'minlash orqali diqqatni yanada oshirishlari mumkin. Natijada, diqqatni rivojlantirish bolalar uchun nafaqat o'qish, balki hayotdagi boshqa faoliyatlarida ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. E.G'oziyev. Ontogenez psixologiyasi, Toshkent "NIF MSH" 2020
2. M.Fozilov. - "Bolalar psixikasini rivojlantirish usullari". Toshkent 2018.
3. G. Rasulova. - "Kichik maktab yoshidagi bolalar uchun didaktik o'yinlar". Toshkent 2019.
4. N. Zaripova. - "Bolalar psixologiyasi: o'qituvchilar va ota-onalar uchun qo'llanma. Toshkent - 2018
5. <http://www.koob.ru>
6. <http://www.psychology-online.net>
7. <http://psylib.kiev.ua/>
8. <http://tdpu.uz>